BLOCAJE ÎN COMUNICAREA DIDACTICĂ-EFECTELE APRECIERII ŞCOLARE

ISSUES IN TEACHING COMMUNICATION– EFFECTS OF MERITS APPRECIATION

Gherman Gabriela
Colegiul Tehnic ”Gheorghe Asachi” Focșani, gabi_gherman@yahoo.com

Abstract

Tema abordată evidențiază anumite blocaje care pot interveni în comunicarea didactică, precum și efectele frustrante ale aprecierii școlare. Scopul lucrării este acela de a găsi soluții și modalități de eficientizare a comunicării didactice. Tema vine în sprijinul profesorilor aflați la început de carieră, dar și celor care doresc să-și îmbogățească metodele de comunicare cu elevii ținând cont de psihologia tinerei generații din România .

Cuvinte Cheie*: apreciere școlară, blocaje, comunicare, eficientizarea comunicării, relația profesor -elev.*

Abstract

The approached theme emphasizes certain blockages that can interfere in didactic communication, as well as the frustrating effects of scholastic appreciation. The purpose of this work is finding solutions and methods to make didactic communication more efficient. This subject supports the teachers that are at the beginning of their career, but this is also a support for those who want to improve their communication methods with the students, considering the contemporary youth psychology in Romania.

Key words*: school appreciation, blockages, communication, increasing efficiency in communication, teacher – student relationship.*

Introducere

În comunicarea didactică, pot interveni în anumite momente diverse blocaje ale căror surse se găsesc în cadrul relaţiilor dintre transmiţător şi receptor, respectiv relaţii de percepţie interpersonală, relaţii interpersonale, relaţii funcţionale sau relaţii interpersonale de comunicare.

Comunicarea pedagogică sau educaţională este cea care mijloceşte realizarea fenomenului educaţional în ansamblul său, indiferent de conţinuturile, modalităţile sau partenerii implicaţi în demersul educaţional. În acest sens, a comunica înseamnă “ a fi împreună cu”, a realiza o comunicare de gândire, simţire şi acţiune.

În cadrul demersului didactic, o sursă frecventă de blocaj în comunicare este insuficienta antrenare a elevilor în procesul de predare-învăţare a cunoştinţelor, de aceea accentul va fi pus în permanenţă pe elev, ca subiect activ al educaţiei. Din multitudinea de metode şi strategii didactice, pentru a dinamiza activitatea colectivului, vom opta pentru metodele de formare activă și de învăţare prin cooperare.

Fiind un act ce ţine de sfera relaţiilor interpersonale, eficienţa actului didactic se decide pe terenul raporturilor concrete zilnice, dintre profesor si elev .

In problema relaţiei profesor-elev, pe lângă o bogată experienţă pozitivă ce s-a acumulat în decursul anilor, se constată că uneori predomină arbitrariul, practici învechite şi prejudecăţi pe care o atitudine conservatoare le menţine.

Pentru perfecţionarea relaţiei profesor-elev, este necesar să se ia în consideraţie, pe de o parte, obiectivele educaţiei, iar pe de altă parte, psihologia tineretului contemporan, actul educativ fiind un proces de continuă invenţie socială.

Subiectul lucrării este de importanță locală, fiind o componentă principală în actul educațional din mediul preuniversitar. Prin analiza acestei teme, se va oferi o direcție obiectivă a situației prezente, care va constitui baza soluțiilor pentru îmbunătățirea sistemului pe viitor.

În prezent, managementul educațional a cunoscut un avânt remarcabil, reprezentanții din domeniu fiind din ce în ce mai interesați de actualizarea acestuia în unitățile de învățământ din România. Direcțiile venite din țările dezvoltate din Europa de Vest au un impact major asupra țării noastre, managerii din educație dorind să facă progrese în acest domeniu, participând la numeroase cursuri de specializare.

1.Blocaje în comunicarea didactică

În cazul blocajelor metodologice, se încadrează şi critica prematură, evidenţiată de Al. Osborn. În domeniul matematicii, la diverse teme de studiu elevii pot formula diverse idei, pot pune diverse întrebări, imaginaţia poate avea curs liber astfel încât se realizează cu uşurinţă “asaltul de idei” sau brainstorming-ul în cadrul unor activităţi de grup.Demersul didactic trebuie să se bazeze în permanenţă pe un dialog de genul:de ce?, cum vă explicaţi?, ce ar fi fost dacă?, cum interpretaţi…?

Problematizarea şi conversaţia pot fi metode predilecte pentru disciplinele socio-umane. Metodele tradiţionale învechite şi anoste nu oferă nimic nou elevilor. Aceştia sunt nevoiţi uneori să asculte prelegerea profesorului, interminabilă, fără nuanţări sau analize constructive, cu o schemă realizată în grabă din lipsă de timp. În tot acest timp, este “cultivată” pasivitatea elevilor, nevalorificarea până la atrofiere a puterii lor de iniţiativă şi creaţie.

Disciplina matematică este prin excelenţă un domeniu în care meseria de profesor este pusă în evidenţă prin stimularea permanentă a creativităţii, prin dialogul viu, sistematic şi permanent, prin adoptarea problematizării în discuţie, a conversaţiei şi dezbaterii, prin dezvoltarea învăţării colectiv-participative.

Libertatea de a gândi o problemă, o situaţie practică dau posibilitatea elevului să-şi exprime propria opinie, să-şi fundamenteze ideile pe imaginaţie şi intuiţie: ce s-ar fi întâmplat dacă..? sau care ar fi fost efectul…?

Măiestria cadrului didactic de a face ca ora de curs să fie un adevărat laborator de creaţie constă în stabilirea componenţei grupului de lucru, stabilirea clară a obiectivelor vizate, distribuirea materialelor care vor fi utilizate, stabilirea paşilor fiecărei acţiuni astfel încât elevii să fie învăţaţi să coopereze.

Prin această formă de învăţare este îndepărtat cu succes blocajul din cadrul relaţiilor funcţionale. Dascălul va acorda libertate de iniţiativă şi independenţă fiecărui grup şi fiecărui elev. Evaluarea se va realiza continuu prin raportarea la obiectivele stabilite grupului de lucru şi prin abilităţile de comunicare însuşite de acesta. Acest mod permite copiilor să-şi dezvolte abilităţile de a comunica deschis, de a avea puterea să recunoască atunci când au nevoie de ajutor pentru a-l cere fără reserve, înseamnă să le cultivăm capacitatea de a fi toleranţi.

Ceea ce îngreunează momentan aplicarea acestor metode interactive este structura manualelor alternative și mai ales a programelor la fiecare disciplină. Energizarea elevului prin strategiile folosite de către cadrul didactic se constituie ca un imperativ al orientării viitoare în educaţie. Activitatea didactică va avea un plus de valoare dacă vom

şti cum să motivăm elevii să înveţe, cum să utilizeze aceste cunoştinţe pentru a se descurca în viaţă. Activitatea în grup va dezvolta conceptul de sprijin reciproc, toleranţă, canalizarea efortului tuturor pentru a atinge acelaşi scop. Profesorul Ioan Neacşu afirmă că "educatorii sunt solicitaţi astăzi în mod continuu să promoveze învăţarea eficientă. Şi nu orice învăţare eficientă, ci una participativă, activă şi creativă". În acest context, în lecţiile de matematică, activitaţile propuse elevilor vor stimula gândirea productivă, gândirea critică, libertatea de exprimare a cunoştinţelor, faptelor şi gândurilor acestora.

Lecţia de predare-învăţare va fi astfel un veritabil laborator de creaţie atât pentru elevi cât şi pentru profesor. Elevii vor naviga liber în universul cunoaşterii, iar rezultatele vor fi pe măsură pentru ambii parteneri.

2.Efectele frustrante ale aprecierii şcolare

Relaţiile dintre profesor şi clasă se polarizează, în general în sentimente de simpatie, încredere reciprocă sau, dimpotrivă, de antipatie, neîncredere şi chiar ostilitate.

Sunt şi cazuri când contactul spiritual dintre profesor şi elev nu trece de zona indiferenţei: clasa nu există pentru profesor şi nici profesorul pentru clasă.

Iniţiativa trebuie să aparţină însă profesorului, care ţinând seama de legea esenţială a relaţiilor afective interumane potrivit căreia simpatia şi bunăvoinţa naşte simpatie şi bunăvoinţă, antipatia şi ostilitatea trezesc sentimente de aceeaşi calitate, trebuie să dirijeze aceste relaţii şi să le structureze pe colaborare.

În urma studiilor efectuate s-a constatat că o parte din profesori nu reacţionează adecvat nici în cazul răspunsurilor bune (corecte) ale elevilor şi nici în cazul răspunsurilor greşite (nule). S-a ajuns la concluzia că în aceste cazuri nu se respectă un principiu fundamental al educaţiei: încurajarea printr-o judicioasă folosire a laudei şi a dojanei.

Un profesor care dojeneste mai mult decât laudă sau care nu spune nimic atunci când ar trebui să spună, nu foloseşte suficient criteriile aprecierii pozitive pentru formarea şi schimbarea comportamentului elevului.

Sursa de nemulţumire a elevilor îsi are originea în comportamentul unor cadre didactice, în imaginea deformată pe care unii elevi o au despre profesori şi profesorii despre ei. Utilizarea noilor tehnologii didactice, cum ar fi verfixul şi instruirea programată, duc în cele din urmă tocmai la selecţionarea şi întarirea comportamentelor adecvate, la aprecierea performanţelor şcolare ale elevilor pe baze ştiinţifice şi în condiţiile unei obiectivităţi ştiute.

După cum rezultă în urma constatărilor, o parte însemnată din profesori, în aprecierile pe care le fac asupra elevilor, pun accentul cu precădere pe eşecurile acestora, fac prognoze descurajatoare, pierzând din vedere perspectiva optimistă a viitorului elevului. Autoritatea profesorului, bazată pe principiul „***magister dixit***", trebuie înlocuită cu una întemeiată pe relaţii în care profesorul are rol de îndrumător şi coordonator al activităţii elevului. În lucrarea „Revoluţia stiintifică a învăţământului, B.F. Skinner, de-a lungul întregii lucrări, scoate în evidentă consecinţele dezastruoase pe care le are controlul agresiv asupra elevilor. Orice încercare de a umili sau încurca un elev, mai ales în prezenţa colegilor săi va sfârşi printr-un rezultat nedorit; elevul ori se retrage în sine, refuzând să mai comunice, ori reactionează violent faţă de încercarea de a fi încurcat sau umilit.

Indiferenţa faţă de personalitatea elevului ameninţă nevoile şi trebuinţele spirituale de bază ale acestuia, respectul de sine, nevoia de răspuns afectiv din partea celor din jur, nevoia de securitate pe termen lung, de succes, precum şi nevoia de a aparţine unui grup şi a fi acceptat de acesta.

Practica şcolară tradiţională ne-a lăsat imaginea profesorului care vrea să domine elevii şi să-i subordoneze. Într-un asemenea climat, nimic nu se face din

convingere si pasiune. Este necesar să se facă trecerea de la vechiul tip de relatii la relatii in care profesorul colaboreaza cu elevii.

Principala activitate a acestuia nu va fi predarea, ci angajarea elevilor în investigații și lucrări independențe. Relațiile bazate pe stimă și respect reciproc reclamă și în limbaj adecvat. Expresiile ironice și jignitoare tulbură atitudinea elevilor faţă de profesorul lor și îngreunează crearea unui climat favorabil muncii creatoare în clasă.

Rezultatele obținute în urma cercetărilor au scos în evidență faptul că, cu cât formele de penalizare (ironia, jignirea, ridiculizarea, notele proaste) sunt mai des folosite, cu atât efectul lor scade. Profesorul care cunoaște valoarea aprecierii pozitive nu se va feri de o ușoară supraapreciere a performantelor elevului; va aprecia pe elev mai mult decât merită, spre a-l face să merite pe deplin aprecierea, să se ridice la nivelul aprecierii făcute.

Experiența ne arată că profesorul cu rezultate bune în activitatea lui își îmbunătățește relațiile cu elevii slabi și prin faptul că le acordă suficientă apreciere pozitivă. Chiar și pentru unele performanțe școlare minore, profesorul care cunoaște valoarea aprecierii pozitive, o folosește încercând să dezvolte în mod permanent încrederea elevilor în propriile lor forțe. Neacordând o atenție mai mare modului de distribuire a formelor de întărire balanței pedepselor și recompenselor, a aprecierii pozitive și negative, se poate ajunge la o depreciere a personalității elevului, atunci când se folosește în mod exagerat dojana, și mai ales, atunci când dojana nu păstrează un caracter limitat („astăzi nu ai învățat lecția”), ci ia forma unei deprecieri globale („ce-o să iasă din tine” sau „degeaba cheltuiesc părinții cu tine”).

Nu este deloc întâmplător ca profesorii ce impulsionează elevii mai mult prin laudă obțin rezultate mai bune în procesul de educație. Aceștia apreciază pozitiv „elevii dificili”, chiar și pentru unele progrese minore încercând în felul acesta să dezvolte, în mod permanent, încrederea elevilor în propriile forțe. Raporturile dintre profesor și elev nu prezintă numai o latură intelectuală. Factorul afectiv are o importanță deosebită asupra randamentului intelectual al elevului. Crearea de bună dispoziție în clasă reprezintă o condiție necesară pentru evitarea eșecului școlar. Fiecare lecție se desfășoară într-un climat afectiv particular, dispoziția clasei variază în funcție de cea a profesorului. Prin apreciere, profesorul trebuie să schițeze o perspectivă. Daca un profesor spune unui elev „Din tine nu va ieși nimic”, el nu apreciază numai o situație prezentă, ci exprimă și convingerea lui asupra dezvoltării viitoare a școlarului, ceea ce ar putea duce în final la un rezultat nedorit .

Performantele elevului nu numai că nu vor creste, ci vor scădea atât de mult, încât ar putea pune în pericol dezvoltarea psihică viitoare a acestuia. De aceea, profesorii trebuie să aibă grijă ca în derularea procesului de învățământ să nu lezeze personalitatea elevului, ci să-l ajute să și-o dezvolte, să-l ajute să învețe să gândească singur pentru ca atunci când va părăsi băncile școlii să nu depindă de nimeni, cel puțin din punct de vedere intelectual.

3.Modalitati de eficientizare a comunicării didactice

În comunicarea didactică, adesea apar situații ineficiente de comunicare, de exemplu:

- Critica

- Etichetarea
- Lauda evaluativă
- Oferirea de sfaturi
- Folosirea excesivă sau nepotrivită a întrebărilor
- A da ordine
- Ameninţări
- Moralizarea
- Abaterea
- Argumentarea logică impusă

Modalităţi de ameliorare a comunicării - Limbajul responsabilităţii

Limbajul responsabilităţii este o formă de comunicare prin care se exprimă propriile opinii şi emoţii fără a fi atacat interlocutorul. Aceasta formă de comunicare este o modalitate de evitare a criticii, etichetării, moralizării interlocutorului, focalizând conversaţia asupra comportamentului şi nu asupra persoanei .

Mesajele la persoana I (limbajul responsabilităţii) sunt focalizate pe ceea ce simte persoana care comunică şi pe comportamentul interlocutorului şi astfel previn reacţiile defensive în comunicare.

Prevenirea reacţiilor defensive în comunicare

Mesajele care provoacă o astfel de reacţie sunt în general cele care atacă persoana. Studiile au identificat mai multe tipuri de mesaje care duc la declanşarea reacţiilor defensive şi modalităţile de prevenire a acestora:

1. Evaluare vs. Descriere
2. Control vs. orientare spre problemă
3. Manipulare vs. spontaneitate
4. Neutralitate vs. empatie
5. Superioritate vs. egalitate

Explorarea alternativelor

Explorarea alternativelor este o altă modalitate de comunicare adecvată în relaţia cu copiii şi adolescenţii. Ea nu trebuie confundată cu oferirea de sfaturi sau soluţii. Copilul trebuie ajutat să exploreze soluţii alternative. Modalităţi de dezvoltare a explorării alternativelor sunt:

- Ascultarea reflectivă ajută la înţelegerea şi clarificarea sentimentelor copilului;
- Folosirea brainstormingului pentru explorarea alternativelor;
- Asistarea copilului şi adolescentului în alegerea soluţiei optime;
- Se recomandă discutarea posibilelor rezultate ale alegerii uneia dintre alternative;
- Obţinerea unui angajament din partea copilului;
- Identificarea avantajelor şi dezavantajelor opţiunilor.

Exprimarea emoţională

Una dintre cauzele care provoacă dificultăţi în comunicare este reprezentată de inabilitatea de recunoaştere şi exprimare a emoţiilor, de teama de autodezvăluire. A comunica eficient presupune a şti să îţi exprimi emoţiile. Modalităţile de îmbunătăţire a exprimării emoţionale sunt:

1. Discutarea, provocarea şi contracararea miturilor despre emoţii;
2. Identificarea şi recunoaşterea diferitelor tipuri de emoţii;
3. Identificarea evenimentelor sau situaţiilor care declanşează emoţia;

4. Identificarea modalităților de exprimare comportamentală a emoţiei;
5. Exprimarea emoţiei printr-un limbaj adecvat;
6. Exprimă clar ceea ce simţi;
7. Acceptă responsabilitatea pentru ceea ce simţi.

Se pot identifica patru tipuri de bariere care blochează comunicarea :

1. Bariere cauzate de contextul socio- cultural – se referă la condițiile de trai ale individului într-un tip de societate sau mediu nesatisfăcător pentru el.
2. Bariere cauzate de frica endemică- se referă la teama pe care o încearcă anumiți membri ai societății, de regulă, cei mai vulnerabili, cei care au unele sensibilități personale.
3. Bariere cauzate de atitudinile individualiste – sunt specifice persoanelor care pun accentul pe propria persoană.
4. Bariere referitoare la relațiile individ – grup: marginalizarea, lipsa de autenticitate, izolarea.

Concluzii

În prezent, managementul educațional a cunoscut un avânt remarcabil, reprezentanții din domeniu fiind din ce în ce mai interesați de actualizarea acestuia în unitățile de învățământ din România. Direcțiile venite din țările dezvoltate din Europa de Vest au un impact major asupra țării noastre, managerii din educație dorind să facă progrese în acest domeniu, participând la numeroase cursuri de specializare.

Bibliografie

1. Cosmovici, A. & Iacob, L., Psihologie şcolară. Editura Polirom: Iaşi.
2. Creţu, C., 1994. Politica promovării talentelor. Editura Cronica: Iaşi.
3. Neacşu, I., 1990. Instruire şi învăţare. Editura Științifica: Bucureşti.
4. Cosmovici, A. & Iacob, L., 1999. *Psihologie şcolară.* Editura Polirom: Iaşi.
5. Ivănescu, O., 1998. *Clasa de elevi- aspecte sociorelaţionale.* Universitatea din Bucureşti: Master Consiliere.
6. Şoitu, L., 1997. *Pedagogia comunicării*. Editura Didactică şi Pedagogică: Bucureşti.
7. Stanton, N., 1995. *Comunicarea*. Editura Ştiinţă şi Tehnică: Bucureşti.
8. Creţu C., 1994. *Politica promovării talentelor.* Editura Cronica: Iaşi.
9. Neacşu I., 1990 . *Instruire şi învăţare.* Editura Științifică, Bucureşti.
10. Ramonet, I., 2000. *Tirania comunicării*. Editura Doina, Bucureşti.
11. Iucu, R., 2001. *Managementul şi gestiunea clasei de elevi fundamente teoretico – metodologice".* Editura Polirom: Iaşi, 2001.
12. Răşcanu, R., 2002. *Psihologie şi comunicare.* Editura Universității: București.
13. Pânişoară, I.O., 2004. *Comunicarea eficientă.* Editura Polirom: Iaşi.